

Dobro rozbłyska także w trudnych warunkach. Wojciech Kozłowski o „Virtus et Fraternitas”

Wygląda na to, że jeszcze nie wykorzystaliśmy wielkiego potencjału, który tkwi w archiwach i w pamięci ludzkiej. Nasze źródła uzupełniane są tym, co pamiętają ludzie. Historia dzięki temu może wrócić, może odżyć i tym samym nabrać sensu i znaczenia – mówi Wojciech Kozłowski, dyrektor Instytutu Pileckiego, w wywiadzie udzielonym „Teologii Politycznej” podczas gali wręczenia odznaczeń „Virtus et Fraternitas”.

Karol Grabias (Teologia Polityczna): Virtus et Fraternitas – Męstwo i Braterstwo – skąd pomysł na wybór akurat tych dwóch pojęć na nazwę odznaczenia?

Wojciech Kozłowski, dyrektor Instytutu Pileckiego: Te pojęcia pokazują nam to, co jest najważniejsze w sytuacjach skrajnego zła, skrajnego terroru i niebezpieczeństwa. Mówimy o męstwie i solidarności; mówimy o tym, że człowiek potrafi mimo zewnętrznych bardzo trudnych warunków dostrzec człowieka, dostrzec wartość i godność ludzką w kimś innym, kto potrzebuje pomocy, kto jest prześladowany, opuszczony, zapomniany. Virtus – męstwo – piękna cnota, jest aktem przełamania strachu, samego siebie, a często strachu także o własną rodzinę, najbliższych, o majątek – wszystko, co może być stracone ze względu na to, że pomaga się komuś. A solidarność, braterstwo – to jest wrażliwość na drugiego człowieka.

Instytut Pileckiego był pomysłodawcą odznaczenia Virtus et Fraternitas. W jakich okolicznościach pojawiła się ta idea? Czy to była jakaś konkretna historia? Czy raczej systematyczne badania, które doprowadziły do idei, że takie odznaczenie jest potrzebne?

Inicjatorem odznaczenia jest premier Morawiecki. Instytut został powołany do tego, aby tę misję realizować. W badaniach bardzo szybko wychodzi na wierzch, że opowiadamy o historii totalitaryzmów obecnych na terenach Polski koncentrując się na złu, które się wydarzyło. Myślę, że ta okazja, by mówić o dobru i o tym, że to dobro w tych trudnych warunkach jednak także rozbłyska, może być pewnym przełomem w naszym postrzeganiu totalitaryzmów. To pozwala nam zobaczyć, że człowiek zawsze jest ostatecznie kimś, kto może podejmować decyzje i potrafi zachować się słusznie i godnie w każdych warunkach.

Człowiek zawsze jest ostatecznie kimś, kto może podejmować decyzje i potrafi zachować się słusznie i godnie w każdych warunkach

Z pewnością możemy mówić o białych plamach pamięci na temat dobra okazanego obywatelom Polski. Czy istnieją jakieś obszary, które są

szczególnie słabo zagospodarowane przez pamięć historyczną?

Tu nawet nie chodzi o to, żeby odkrywać konkretne przesiedlenia, konkretne zbrodnie, konkretne miejsca masowych zbrodni – ale raczej o to, żeby w jeszcze większym zakresie korzystać z ogromu materiału źródłowego, który znajduje się w polskich i zagranicznych archiwach. Wygląda na to – i to są te podstawowe białe plamy – że po prostu jeszcze nie wykorzystaliśmy wielkiego potencjału, który tkwi w archiwach i w pamięci ludzkiej. Kiedy odkrywamy historię udzielonej komuś pomocy, jedziemy na to miejsce i chcemy rozmawiać z ludźmi. Nasze źródła uzupełniane są tym, co pamiętają ludzie. Historia dzięki temu może wrócić, może odżyć i tym samym nabrać sensu i znaczenia.

W czasie gali wręczenia odznaczeń z ust minister Magdaleny Gawin padły słowa o tym, że Polacy mają silną pamięć o krzywdach, których doznali, a że to dobro jest w pewien sposób przesiewane. Czy kultywowanie pamięci o dobru jest trudniejsze?

Myślę, że dobro jest przede wszystkim traktowane jako coś normalnego. O nim się nie pamięta dlatego, że nie sprawiło nam krzywdy, nie sprawiło bólu. Być może w momencie, kiedy żyjemy, w normalnych czasach, pamięć o tym, co nas dotyka i boli, jest łatwiejsza i bardziej oczywista. Natomiast w sytuacjach skrajnych – a naprawdę mówimy o wyjątkowym terrorze, któremu polscy obywatele zostali poddani – wydaje się, że kiedy normalnością jest upodlenie i zło, to kluczowe staje się wyciągnięcie tych elementów szlachetności, które każdy z tych, którzy to przeżyli – gdzieś tam w sercach ma. Gdy ich spytać, oni natychmiast znajdują te momenty, kiedy im pomagano, kiedy doznali czegoś, co przywracało im wiarę i ufność w człowieka. A to trzeba przypominać, bo wtedy tamte postawy były szczególnie wartościowe, dlatego, że były bardzo trudne do zrealizowania. Nie

mówię, że ich było bardzo mało – mówię, że były szalenie trudne w momencie, gdy świat mówił, że godność ludzka nie ma żadnego znaczenia.

Jestem przekonany, że nasza przeszłość potrafi być i jest twórczo inspirująca. Naszym zadaniem jest docierać z nią jak najszerzej

Chciałbym spytać o przyszłość projektu. W czasie gali mogliśmy dotknąć historii – zobaczyć filmy, usłyszeć głosy. Co dalej będzie z tymi

historiami? Czy Instytut Pileckiego będzie udostępniał te materiały w jakiejś formie, która będzie namacalna, wizualna?

Pracujemy nad tym. Oczywiście, przygotowaliśmy cały zestaw materiałów które w trakcie gali, pokazywały te historie na poziomie popularnym. Cały czas szukamy sposobów, by jak najwłaściwiej i najpiękniej oddać hołd i opowiedzieć te historie – zarazem wpleść je w pewien kontekst historyczny, który pozwala zrozumieć, co się wydarzyło i jak wielkim osiągnięciem jest to, co ci ludzie zrobili dla nas.

Każda z tych historii jest świetnym materiałem na film, komiks czy książkę. Czy ma Pan nadzieję, że te historie zainspirują artystów do stworzenia dzieła?

Od samego początku istnienia Instytut Pileckiego żyje przekonaniem, że historie, które wyciągamy – siedzące w archiwach i w pamięci ludzkiej – mogą być doskonałym materiałem do inspiracji, do dyskusji dla różnych środowisk artystycznych. Zawsze próbujemy wiązać doświadczenie historyczne z wrażliwością ludzi kultury. Tak jak podczas tegorocznej gali – mieliśmy recital połączony z pokazami nieznanych dotychczas filmów z lat 30. Tak, jestem przekonany, że nasza przeszłość potrafi być i jest twórczo inspirująca. Naszym zadaniem jest docierać z nią jak najszerszej – i nad tym nieustannie pracujemy.

Rozmawiał Karol Grabias

Przeczytaj relację z gali Virtus et Fraternitas

Rzeczpospolita przyjaciół. Magdalena Gawin o nagrodzie „Virtus et Fraternitas”

Rozmowa z Ołeksandrą Wasiejko, laureatką odznaczenia „Virtus et Fraternitas”